

SZEMLE

Kereszturi József: Bibó István, a könyvtáros. Pécs, 2010. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 157 l.

Bibó István személyében az utókor főként a politikai gondolkodót és az 1956-os Nagy Imre-kormány államminiszterét tiszteli. Arról viszont ritkán esik szó, hogy aktív éveinek jó részét két közgyűjteményben, az Egyetemi Könyvtárban és a Statisztikai Hivatal Könyvtárában töltötte. Ezen időszakok bemutatásának szentelt Kereszturi József egy kismonográfiát, amely a neves gondolkodó életútját ezúttal erről az ismeretlen oldalról világítja meg.

Az 1940-es évek végén bekövetkezett kommunista hatalomátvétel a magyar humán értelmiség számára is komoly változásokkal járt. A kutatóintézetekből, az egyetemi katedrákról és a Tudományos Akadémiáról nagy számban távolítottak el magasan kvalifikált tudósokat, akiket az új rendszer ideológiai szempontból megbízhatatlannak tartott. Míg az idősebbeket nyugdíjazták, addig a fiatalabbakat gyakran külföldre közigyűjteményekbe, könyvtárakba, levéltárakba, múzeumokba „számúzták” (pl. Kosáry Domokost, Benda Kálmánt, Kemény G. Gábort, Keresztury Dezsőt, Berlász Jenőt). Ott nemcsak munkalehetőséget találtak, hanem hosszabb távon a szakmai továbblépésre is volt esélyük, bár egykori hivatásukkal csak sokkal rosszabb feltételek mellett foglalkozhattak. Visszatérésük a tudományos életbe már az 1960-as években megindult, és a Kádár-rendszer liberalizálódásával párhuzamosan egyre nagyobb méreteket öltött. Ez a folyamat azonban csak az 1990-es évekre zárult le, így többeknek már csak posztumusz formában adatott meg a szakmai rehabilitáció.

Ehhez a „számúzott” tudósgenerációhoz tartozott az eredetileg jogásznak tanuló Bibó István is. Bár apja a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tisztviselőjeként könyvtárügyekkel foglalkozott, majd később a szegedi könyvtár igazgatója volt, fia mégis köztisztviselői pályára lépett. 1945 márciusában a belügyminisztérium közigazgatási főosztályájának lett a vezetője, ahonnan Rajk László miatt távozott 1946 júliusában. Ezt követően a Teleki Pál Intézet Társadalomtudományi Intézetének igazgatója és a Szegedi Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán a Politika Tanszék vezetője lett 1950-ig, amikor rendelkezési állományba helyezték.

Bibó 1951 januárjától a Mátrai László vezette Egyetemi Könyvtár munkatársa lett, ahová szép számmal kerültek más, szintén magasan kvalifikált tudósok (pl. Dümmerth Dezső, Borzsák István, Csapody Csaba, Szentmihályi János, Szalatnai Rezső). Itt osztályozó könyvtáros lett a katalógizáló osztályon, miután sikertelenül pályázott egy osztályvezetői állásra. Ezzel párhuzamosan bér- és leltárfelelősi feladatokat is ellátott, és csak 1954-ben sorolták át tudományos kutatónak. Ettől kezdve ismét publikálni kezdett, de a korábbiaktól eltérően már nem jogfilozófiával vagy politológiával, hanem könyvtári segédkönyvek összeállításával és bibliográfiakészítéssel foglalkozott.

1956 novemberében államminiszter lett Nagy Imre kormányában, a forradalom leverése után pedig visszatért az Egyetemi Könyvtárba. 1957 májusában letartóztatták, és 1963 márciusáig raboskodott.

Szabadulását követően Erdei Ferenc és Ortutay Gyula segítségével a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárában helyezkedett el mint

tudományos kutató. A Hivatal vezetője ekkor az a Péter György volt, aki a Rákosi-korszakban, a kommunista hatalom elvárásainak megfelelően alakította át az intézményt. Az 1960-as évektől viszont már munkalehetőséget biztosított több olyan kutatónak is, akik ellenzéki magatartásuk miatt máshol nem tudtak volna a szakmájukban elhelyezkedni (pl. Andorka Rudolf, Szelényi Iván, Cseh-Szombati László, Ferge Zsuzsa). Bibó 8 évet töltött itt, de már nem folytatott kutatásokat, holott a könyvtár igazgatója, Dányi Dezső ezt komolyan szorgalmazta. Nyugdíjba vonulása után itthon és külföldön ugyan megjelent néhány újabb írása, ám a tudományos élet vérkeringésébe már nem tért vissza 1979-ben bekövetkezett haláláig. Korábbi munkássága révén viszont az 1980-as évekre a magyar politikai gondolkodás egyik emblematisz figurájává vált, műveit pedig 1986-ban nagyrészt itthon is kiadták.

A szerző Bibó István életéről egy rövid, de teljes életrajzot írt, amelyhez alapvetően két nagy forráscsoportot használt. Az egyiket azok a nyomtatásban megjelent interjúk és visszaemlékezések jelentik, amelyek magától Bibótól, illetve munkatársaitól és barátaitól származnak. A másik nagy forráscsoportot az Egyetemi Könyvtár Levéltárában és a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában található dokumentumok jelentik. Ezek Bibó életének eddig ismeretlen oldalát mutatják be; a szerző többet is közöl ezekből könyve függelékben.

Ugyanakkor a mű szerkezetileg bizonyos aránytalanságot mutat, mivel a könyvtárosi életúttal foglalkozó részek a szövegnek alig több mint a felét teszik ki. Szerencsésebb lett volna, ha Bibó életének ez az oldala nagyobb hangsúlyt kap a már jól ismert politikatörténeti tényekkel szemben. Az is hiányérzetet kelt, hogy 1956 kapcsán kizárólag Bibó államminiszteri tevékenységéről esik szó, az Egyetemi Könyvtárban játszott akkori szerepéről vagy az intézmény belső életéről nem. Szintén rendkívül érdekes lett volna megvizsgálni Bibó és a „száműzött” tudósok viszonyát is mindkét közgyűjteményben.

A könyv függelékében a szerző számos, a két Bibó számára dedikált kiadvány fényképmásolatát közli, amely jól mutatja a korabeli

tudományos és szellemi élethez fűződő kapcsolatrendszerüket. Ugyanakkor ennek közelebbi vizsgálatára már nem kerül sor, holott ennek a bemutatása szintén fontos lett volna mind a család, mind a korabeli értelmiség történetének szempontjából.

A könyv a 20. századi magyar politikai gondolkodás egyik jól ismert alakjának az életútját mutatja be, eddig ismeretlen szempontok alapján. Bár Kereszturi József műve felvet néhány tisztázatlan, továbbgondolásra érdemes kérdést, könyve a maga nemében mégis rendkívül fontos munkának számít. A magyar tudománytörténet ugyanis eddig még adós maradt ennek a „száműzött” tudósgenerációnak az életútjával, az egyes emberek pályájának és „túlélési” stratégiájának a bemutatásával, a szocialista rendszer tudománypolitikájáról vagy az egyes intézmények működése közötti különbségekről nem is beszélve. Ezen adósság törlesztéséhez természetesen még hosszabb idő szükséges, a most tapasztalható hiányok pótlását pedig éppen az olyan életrajzok és részmonográfiák jelenhetik majd, mint Kereszturi József Bibóról szóló műve.

VESZTRÓCZY ZSOLT

Pálffy Géza: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Bp. 2010. História–MTA Történettudományi Intézete, 564 l. /História Könyvtár. Monográfiák 27./

Pálffy Géza monográfiájában, amint az előszó első mondata is jelzi, a Magyar Királyság (amely alatt a három részre szakadt országnak a Habsburg Monarchiához csatlakozott részét és jogutódját érti) 16. századi működésének és kapcsolatrendszerének történetét tekinti át.

A mű 12 fejezetből áll: az első afféle bevezetés, az utolsó pedig összegzés; a többi tíz szól tulajdonképpen a Magyar Királyság történetéről. Minden fejezet végén összegzést olvashatunk, de több alkalommal találunk ilyen az egyes alfejezetek végén is. Erre szükség is van, mert a szerző óriási forrásmennyiséget és szakirodalmat mozgat, tömértelen adattal, amelyben nem